

У. б. б
204

БИБЛИО

НАША

ДИПЛОМАТСКА СТРУКА

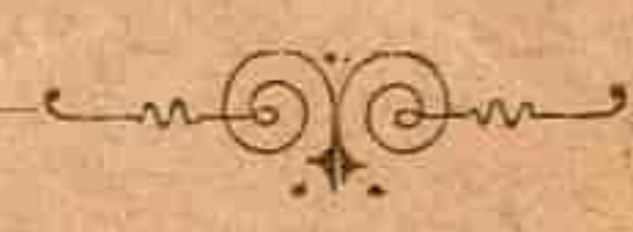
И

МОЈЕ СЛУЖБОВАЊЕ У ЊОЈ

ОД

Мих. Ћр. Ђорђевића

АДВОКАТА

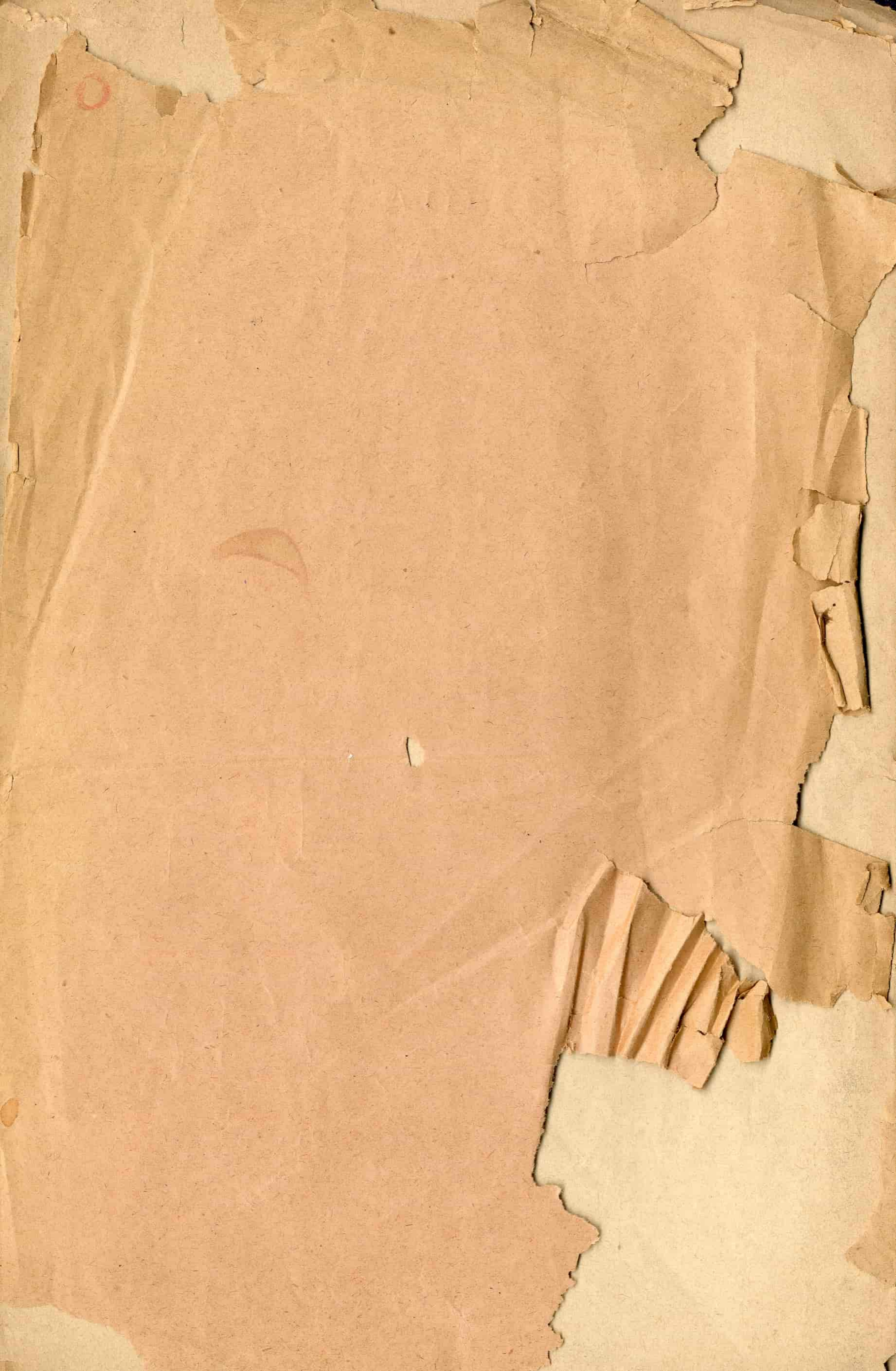

БЕОГРАД

ШТАМПАРИ

АРИЈА МАТ. ЈОВАНОВИЋА.

1886.

Л. б. б
204

10 = 232855564

Лука Ћеловић
БЕОГРАД

УНИВ. БИБЛИОТЕКА
И Б. 45217

Лука Ćelović
~~НАША~~
БЕОГРАД

ДИПЛОМАТСКА СТРУКА

И

МОЈЕ СЛУЖБОВАЊЕ У ЊОЈ

ОД

Мих. Ћр. Ђорђевића

АДВОКАТА

БЕОГРАД

ШТАМПАРИЈА МАТ. ЈОВАНОВИЋА.

1886.

НАША ДИПЛОМАТСКА СТРУКА

МАЛА СТУДИЈА

ОД

М. Ф. Христића

ПИШЕ

Мих. К. Ђорђевић

СЕКРЕТАР ПОСЛАНСТВА У ЦАРИГРАДУ.

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

LIBRARY

PHYSICS DEPARTMENT

5712 S. UNIVERSITY AVE.

CHICAGO, ILL.

П Р В О П И С М О .

Милане !

Беше некако почетком јула; седео сам у посланству са нашим пријатељем Терканом, и чекао пошту. Ти већ знаш, са каквим се нестрпљењем очекује пошта, кад је човек у туђини, нарочито овде у Цариграду, где пошта долази само дваред недељно.

Заиста је то чудо! Човек док је у туђини интересира се за најмању ситницу, која се у његовој отаџбини догађа; пита и разбира на све стране, претура све могуће новине, е да би само што више новог сазнао. И опет му се вазда чини, да није све поцрпео, да има још нешто, али то ће сазнати — идуће поште!

Тако ти је било са мном и Терканом, седели смо, као што рекох, и чекали да нам ова пошта донесе оно, што нам је прошла остала дужна! Није дуго прошло, зачу се лупа алке на капији, и на вратима се појави гаваз свечано са његовом торбом — пошту носи. Ја не знам, Милане, како ви тамо радите, али овде је код нас обичај, да гаваз носи сву пошту посланику, па он пошто најпре све прегледа, шаље свакоме своје; а кад кад се дешава да смо и сами присутни при подели, и сваки своје узимамо. Но и у једном и у другом случају, пошто на брзу руку писма и новине прегледамо, обично се после сакупљамо те мало пробистримо; па онда се један по један у своје канцеларије повлачимо, и ту сада настаје детаљније штудирање писама и новина.

Тако ти је било и овога пута. Пошто смо мало пробистрили, сиђем ти ја са Терканом у нашу канцеларију, коју ти

није другаче, дозволићеш, да мало завиримо у ту твоју дипломатску „студију“, да видимо да ли одиста у њој има што да се научи, или су то само лепо поређане голе цифре; јер држим да знаш и ти, да свака студија треба што да учи. Ајдмо дакле у „Отаџбину“...

А.

Ти, Милане, почињеш твоју фамозну дипломатску студију овим речима:

„Држим, да нећу много претерати ако речем, да је од свију струка, дипломатска струка у нас највећма занемарена.

„Ја ћу да покушам да говорим само о дипломацији нашој.

„Жао ми је, што ми оскудност у материјалу за сада не дозвољава, да бацим један поглед у прошлост, и да бар у кратко обележим коју црту из наше дипломације. *“)

Погледај се, Милане, молим те! Видиш ли наготу твоју?

Зар ти рука не задркта кад написа: „дипломатска је струка у нас највећма занемарена, ја ћу (ти Милане!) да говорим о нашој дипломацији“? Зар ти образ не поцрвени да одмах после тога кажеш: „жао ми је што ми оскудност у материјалу не дозвољава да о томе пишем“? — Како се слаже ово последње са оним што напред рече? Има ли логике, о боже, и намети?

Зар сме писац један дипломатске студије, помисли болан — студије еј! да изађе пред читаоце и каже: „жао ми је, оскудевам у материјалу“?

Какав ли је, вере ти, тај материјал у коме ти оскудева, те га не мога да добавиш? Да није оскудица материјала у глави? — Па ко те је био по ушима да јавно кажеш: „ја ћу да говорим о дипломацији“, кад се ниси спремио, ниси дорастао?

Кад си се, мој господине, осетио мупко да пишеш дипломатске студије“, онда си дужан био пре свега да упознаш читаоце своје са постањем те студије, и бар у кратко развићем њеним до данас; па онда тек да показујеш начин и пут како да се та студија за будуће обделава. Дужан си дакле био да почнеш од првих дана вођења наше политике, да изнесеш тог првог нашег дипломату и кажеш: какве је он борбе поли-

*) „Отаџбина“, свез. за јуни 1882. стр. 386, врт. 1, 2, 10, 11, и 12 чл. „наша дипломат. струка“.

тичке издржао, каквим се оружјем у борби служио, и до каквих је резултата дошао; који су се после њега на чело наше политике истицали, какве су они користи земљи допринели својом политиком, и каква се у опште код нас политика водила, да ли је било уплива са стране, у којој мери и зашто. — Свршив ово, дужан си онда био да нас упознаш са нашим првим агенцијама и њиховим претставницима — капућехајама; да покажеш време постања и узроке, који су изазвали стварање тих наших агенција; какви су били ти наши агенти, и шта су они земљи привредили; да ли су то биле личности, које су расправљале и политичка питања, или су за то елати нарочити изасланици, и зашто; кад су се наше агенције претвориле у посланства, како су се она умножила и зашто.

Ето видиш, Милане, на сва ова питања дужан си био најпре да одговориш, па онда тек да причаш о данашњем министарству и посланствима, и кажеш каква су и каква треба да буду. Е али одговорити на све ово није довољно знати мало француски, и умети као мајмун парадирати (тако ти велиш) по салонима! Треба ту више година трљати скамију, и довољно пута угрејати столицу. Видиш, Милане, како се свети посао кога се човек лађа, а није за њ дорастао. Те и ти да си могао да појмиш тежину наслова чланка твога „наша дипломатска струка“, и да си бар приближно знао, шта је то „студија“, не би доиста у такову глупост пао да јавно кажеш: „ја ћу да пишем студију о нашој дипломацији“, а овамо сламу млатиш!

На реду је сада да видимо, шта ти тамо причаш „о дипломатима и дипломацији у опште“; но како је поноћ у велико превалила, а и лампа поче већ да жмири, хоће да се угаси, — дозволићеш да то продужим у идућем писму...

$$56 \quad 9500 : 56 = 17$$

$$\begin{array}{r} 56 \\ \hline 590 \\ 2 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 588 \\ 17 \\ \hline 12 \\ 34 \\ \hline 17 \end{array}$$

$$12 \quad \times$$

$$10400 : 588 = 35$$

$$\begin{array}{r} 764 \\ \hline 2760 \\ 7764 \\ \hline 496 \end{array}$$

ДРУГО ПИСМО.

Милане!

Ко није од речи, веле, да није човек. Бојећи се да ти неби и за ме то рекао, хитам да ти се одужим са оним, што сам ти обећао у моме првоме писму.

Ево тога дуга:

Наслов:

(Милан). „Шта је дипломација у опште, и какве треба да су дипломате; шта је све нужно да се зна и како у опште треба да се поступа и понаша у дипломацији“.

Наслови:

(Pradier-Fodéré). „Дипломација. — Значај речи: дипломација, дипломата“.

(Martens). „Општа посматрања о изучавању дипломације“.

Одговори:

(Милан). „Kluber дефинише дипломацију као скуп потребних знања, којима се може корисно да руководи са јавним пословима између држава“.

„Дипломација је вештина, којом се воде преговори, вели Pradier-Fodéré“. „(Зашто си онда метуо најпре Kluber, па онда Pradier-Fodéré, кад си све од њега преписао).“

Одговори:

(Pradier-Fodéré). „Дипломација је вештина, којом се воде преговори. Kluber је врло лепо развио ову дефиницију,

велећи да је дипломација скуп потребних знања, којима се може корисно да руководи са јавним пословима између држава“.

(Милан). „Désiré de Garcia de la Vega овако говори о својствима које ваља да има дипломата: може бити да нема теже дужности од дужности дипломате. Добар дипломата треба да уме да проникне свога противника, треба да је пун хитрости, финоће, да има масу знања и много здравог разума“. (И овде си као горе швиндловао, променив само почетак).

(Pradier Fodéré). „Може бити да нема теже дужности од дужности дипломате, вели Désiré de Garcia de la Vega. Добар дипломата треба да уме да проникне свога противника, треба да је пун хитрости, финоће, да има масу знања и много здравог разума“.

(Милан). „Што се спреме и изображења тиче, Heffter с правом каже, да су живот и историја најбоља школа у којој се дипломата може да образује“. (Зашто Heffter каже, кад си преписао из Pradier-Fodéré? Сигурно да види свет како си научен!).

(Pradier-Fodéré). „Која је права школа дипломатска? Heffter с правом каже: да су живот и историја најбоља школа у којој се дипломата може да образује“.

(Милан). „Здрав разум и није никако довољан, јер и ако се дешава да по који државник, кога је природа обдарила здравим разумом, а који међу тим нема специјалног изображења, кад и кад сретно изведе на чисто какву ствар, готово ће се увек десити, да ће у замршенијим питањима тај исти државник морати уступити место спремнијем од себе“. (Ово си придигао од Martens-а, а ниси казао).

(Martens). „Велика је заблуда веровати да је у дипломацији довољан здрав разум, они који то држе, варају се, видећи да су поједини послови свршавани са успехом од прости људи; али у случајима замршенијим и деликатнијим, није довољан здрав разум за решавање таквих питања“.

(Милан). „Дипломација као наука не подлежи никаквим сталним формулама; али процедуре њене имају извесне форме које ваља знати. Ноте, мемоари, нотице и сва акта посредством којих се води преписка између министара и посланика, или из-

међу разних држава и шефова мисија, и који регулишу њихове односе, све то чини саставни део дипломатске науке“. (И ово си здишио од Martens-а, а ниси казао).

(Martens). „Ова наука (дипломација) не подлежи никаковим сталним формулама; али процедуре њене имају извесне форме које ваља знати у свима њиховим променама; форме су те ноте, нотице и сва акта посредством којих се води преписка између разних влада и њихових претставника у иностранству; и која служе у исто време да регулишу њихове узајамне односе“.

(Милан). „Мартенс, Прадије-Фодере, и други траже од кандидата за дипломатску каријеру специјално знање из следећих предмета:

- 1., Природно народно право, и јавно опште право;
- 2., Европско позитивно право;
- 3., Јавно право главних европских држава;
- 4., Историја општа са историјом разних преговора за време последњих столећа;
- 5., Политички систем разних држава;
- 6., Политичка економија;
- 7., Земљопис и статистика;
- 8., Вођење преговора; и
- 9., Редакција политичких акта. —

„Мислио сам да у изводу донесем списак књига које би млади људи у дипломатској каријери ваљали да имају у својој библиотеци, не библиотеке ради, већ да у њима црпе науку“. (?!). (Просто си преписао из Martens-а, па си метуо и Pradier-Fodéré само да би краћи траг боље прикрио). *).

(Martens). „Студија дипломатска изискује специјално знање из следећих предмета:

- 1., Природно народног права, и јавног општег права;
- 2., Европског позитивног права;
- 3., Јавног права главних европских држава;

*) Сравни за све: „Отаџбина“, св. за Јуни 1882. стр. 387., 389. и 390.; са Pradier-Fodere, cours de droit diplomatique, edition de 1881., t. I. p. 1, 16, 22, и Charles de Martens, Guide diplomatique, edition de 1866., t. I. p. 3, 4, 5, 6. 7.

- 4., Историје опште са историјом разних преговора за време последњих столећа;
- 5., Политичког система разних држава;
- 6., Политичке економије;
- 7., Земљописа и статистике;
- 8., Вођења преговора; и
- 9., Редакције политичких акта. —

Што се кријеш Милане? Не бој се, није то никакав грех! Ниси ти једини, који жели да се швиндлом препоручи; има доста братије твоје, само си ти изостао од њих, јер глупо швиндлујеш. Не мој се љутити, истина је доза мало јача, али си је сам прописао. Погледај рецепис: сравни „наслов“ твој са онима Pradier-Fodéré и Martens, је ли да се не слажу? Сравни „одговоре“ њихове са онима, што ти велиш да су твоји, је ли да се они слажу? Е па кажи сад сам по души, чији се одговори боље слажу са насловима, твоји или њихови? Ко је, вере ти, кога покрао, да ли ти њих или они тебе? — Та ваљда ћеш допустити, да су они паметнији од тебе, да су знали шта су писали; а сигурно ћеш и признати да они нису тебе покрали? Шта остаје онда? — Логично је да остаје оно што напред рекох, а то је: да си ти глупо швидловао. А што ти је то нужно било, грешнице мој, што да дајеш јавно ташију о својој глупости, о своме швиндлу? Зар није паметније било да си превео неколико листа из Martens-а, па изашао те казао: ово и ово Martens вели, па да те види бог! — Е али хоћеш ти да покажеш да си научена глава (!!), да си прочитао Kluber-а и Heffter-а, Martens-а и Pradier-Fodéré, Désiré de Garcia de la Vèga и пр., и да знаш све и сва, само ти још фали да постанеш посланик, па да видиш како се води политика! А заборавио си да си пре неколико месеци, кад си био овди у Цариграду, у присуству моме, молио Теркана да ти покаже какво дело о дипломацији, рад си, велиш, да штудираш; и он ти препоручи и после тог истог Pradier-Fodéré кога си ти тако грозно накарадио и глупо покрао. Како се слаже ово са оним што ти напред обећаваш: „да ћеш показати младим људима, који се одају каријери дипломатској, која дела треба да имају у својој библиотеци, не библиотеке ради, већ да у њима црпе науку“? Ти, Милане, који си тек почео штицу да учиш, ти, велим, дрзнуо си да се намећеш за учитеља нашим

будућим дипломатима. Зар ћеш имати образа, кад се вратиш у отаџбину, да погледаш у очи тој омладини, коју ти на тако бозобразан начин вређаш? — Не, Милане, што је много, много! Препунио си мешину грјеховима, што но Његуш вели; јер нико до данас није на два листа толико глупости исказао, толико крађа починио и толико увреда нанео, као што си ти то учинио. Кај се Милане за несавесна дела твоја, а бог је милостив, ваљда ће ти грехе опростити!..

Лука Ћеловић
БЕОГРАД

Luka Ćelović
BEOGRAD

ТРЕЋЕ ПИСМО.

Милане!

Ми смо сада код куће. Немамо више посла ни са Pradier-Fodéré-ом ни са Martens-ом ни са Kluber-ом ни са Heffter-ом; све су то људи страни, туђи, свету нашем мање више непознати, на чији се је рачун дало много што-шта рећи, па и утећи; али имамо посла са нашим министарством спољних послова и његовим персоналом, нашим посланствима и њиховим персоналом, накратко са — нашом данашњом дипломатском струком, за коју ти велиш да је „највећма занемарена“, и предлажем план по коме да се она преустроји, подвикујући са пуно поуздања „un peu de générosité, господо скупштинари“, дајте пара више, па да видите како се води политика. Е па лепо, Милане, допустићеш да мало прорешетамо тај твој план, те да видимо да ли доиста само за тим заpires да се он усвоји, па да (што ти велиш) „земља види вајде од наше дипломације“.

Четири су ствари које ти предлажеш у плану твојем, а на име: „1. Преустројство министарства спољних послова; 2. Испите за кандидате у дипломатску струку; 3. Отварање нових посланства и конзулата; и 4. Повишење плате свима чиновницима дипломатске струке“; ја држим да ћемо већма правду задовољити, а и сами се боље разумети, ако пустим напред тебе да говориш, па ћу ти ја онда казати: шта то све вреди, и колико се ти у томе разумеш.

Слушај дакле!

I. Преустројство министарства спољних послова (Милан предлаже на овај начин).

„Министар ,

1. Политичко одељење : начелник, I. секретар, II. секретар, канцелиста ;
2. Административно одељење : начелник, и три канцелиста ;
3. Страна кореспонденција : 1 секретар за турски језик, 1 секретар за француски језик и 1 аташе ;
4. Рачуноводство, рачуновођа ;
5. Прес-биро : шеф, помоћник ;
6. Архивар ;
7. Протоколиста ; и
8. Пет копишта“.

Видиш, Милане, да ниси читао „Шематизам“ од ове године, погледај вере ти :

„Министарство иностраних дела.

Председник министар. савета, министар иностраних дела —
Милан С. Пироћанац.

1. Политичко одељење : начелник Ђорђе С. Симић, I. секретар Димитрије Ракић, II. секретар Ђорђе Поповић, писар (твој канцелиста) Лука К. Маринковић ;
2. Административно одељење : начелник Петар Стеић, секретар Магрдич Бозовић, писар Стева А. Ивановић и Хајимо Давичо (твоје три канцелисте) ;
3. Страна кореспонденција : секретар за турски језик Алекса Пачић, секретар, за француски језик Емил Ше, и писар (твој аташе) Миросав К. Магазиновић ;
4. Рачуноводство : секретар (твој рачуновођа) Владимир Стојановић ;
5. Прес-биро (знаш који су) ;
6. Писар (твој архивар) Алекса М. Симић ;
7. и 8. Протоколиста и пет копишта, то су практиканти који не долазе у „Шематизам“.

Као што видиш, први ти предлог не пали, јер то што ти предлажеш, давно је већ у „Шематизму“ штампано са разликом једином, што си ти неке секретаре и писаре прекрстио са „канцелиста“ и „аташе“, а неке пеуказне чиновнике из прес-бироа (који у ствари постоји), аванзовао за указне ; а држим да би сувишно било да те још и у то убеђујем, да са тиме наша дипломатска струка ама баш ништа не би добила. Дакле као што

видиш, први ти предлог не вреди ни луле дувана, могао си комотно да га изоставиш.

II. Испит за кандидате у дипломатску струку (Милан предлаже из ових предмета):

- „1. Француски језик ;
2. Немачки језик или енглески до воље ;
3. Историја српског народа ;
4. Историја општа ;
5. Наше јавно право ;
6. Међународно право ;
7. Дипломатско право ;
8. Историја народног права ;
9. Историја дипломације ;
10. Земљопис политички и економни ;
11. Да поднесе реферат о предмету јавном од кога би му се акта предала ; и
12. Да напише ноту по једном предмету“.

Испити су врло корисна установа, и ја би се огрешио кад би ма што противу њих рекао ; али само начин на који ти испите предлажеш врло је неправедан ; и, дозволи да речем, сувише безобразан. Неправедан је за то, што ти тражиш испите само од будућих кандидата, а не и од нас који се већ налазимо у дипломатској струци, а међутим тврдиш јавно да је дипломатска струка „највећма занемарена“ — јако оболела ; дужан си дакле био да јој одмах помоћ укажеш, т. ј. прво од нас са испитима почнеш. Е али жиж ! Јел Милане, знаш ти добро шта те онда чека, неби се могао ни на испит да пријавиш, а камо ли да будеш секретар посланства. Безобразан ти је предлог за то, што ти тражиш испит од кандидата из неких 12 предмета о којима ти ни појма немаш, нити си их икада учио ни слушао. Зар сме лекар један да прописује лек, о коме сам ни појма нема ? Питам те да ми кажеш, где ће кандидати да слушају : „дипломатско право, историју народног права, историју дипломације, и земљопис политички и економни“, кад се ти предмети и не предају код нас на великој школи ? — Дакле, као што видиш, и други ти предлог не ваља, јер није потекао из убеђења основаног на знању, но из њега вири стари швиндл помешан са бојажњу за опстанком својим.

III. Отварање нових посланства и конзулата (Милан предлаже ова):

1. Посланства: у Бриселу и на Цетињу.
2. Конзулате: у Т. Северину и Рушчуку“.

Са овим си предлогом достигао кулминациону тачку глупости, показао си да се у дипломацији разумеш колико и Марко кантарџија. Предлажеш да се отворе нова посланства и конзулати, а разлог ти је за то: „noblesse oblige, краљевина, велиш, ваља да плаћа оно што кнежевина није могла“ (!!). Е мој мизерни Милане! Зар је то разлог за отварање посланства и конзулата? Тражиш да се отвори посланство у Бриселу, а питам те да ми кажеш: да ли Белгија заседава у конгресу европском? — не; да ли је наша суседкиња? — није; да ли имамо ми какве трговачке односе са њом? — немамо; па зар само за то што је „noblesse oblige“, да се отвори посланство у Бриселу? Тражиш да се отворе конзулати у Т. Северину и Рушчуку, а кажи ми, вере ти, какви су то наши интереси тамо које ваља штитити? Куда си залутао, грешниче мој, а зар није ближе и природније било, да си тражио отварање конзулата у Приштини и Солуну? Тамо, Милане, тамо је домој наш, што веле Чеси. — Упамти Милане, да је полазна тачка за државнике при отварању нових посланства и конзулата била, а и треба да буде: „l' intérêt avant tout“; а „noblesse oblige“ то је последња рупа на свирали, о којој ја сумњам да данас и пиљарице земунске воде рачуна. И овај ти предлог није потекао из убеђења основана на знању, и из њега вири стари швиндл помешан са надом, шат ће се при отварању нових посланства и конзулата моћи што ућеленирити, — дакле и он ти не ваља ништа.

IV. Повишење плате свима чиновницима дипломатске струке (Милан предлаже овако):

- „а) Посланицима 30.000—36.000 дин. год., (стан и послуга);
- б) Секретарима посланства 10.000—12.000 динара годишње;
- в) Началницима министарства 6000—7800 динара годишње;
- г) I. секретар министарства 4800 дин. годишње“ *).

Ја би неистину тврдио кад би казао, да су чиновници дипломатске струке у нас добро плаћени, нарочито ми секретари

*) Види за све „Отаџбину“ свез. за јун 1882., стр. 392, 393, 394, 395, 396, 397, 398, 399, 400, 401; и „Шематизам“ за 1882. год., стр. 89.

посланства који се са нашим платама не можемо да меримо ни са одацијама појединих амбасада. Ове данашње плате, које су разрезане још за времена „Кочине крајине“, када је била ока леба 10 пара а говеђина 20 пара, природно је да не могу бити довољне данас када је ока леба 2 гроша а говеђина 4 гроша. Али опет за то треба метути руку на срце па рећи истину, да би неправедно било да се повисе плате само чиновницима дипломатске струке, а осталима не. Та за бога и они су синови отаџбине као и ми, и они врше службу као и ми, па зар би праведно било да ми благујемо, а они да скапавају? — Не Милане, што је право и богу је драго, а овај твој последњи предлог не базира се на правди, дакле не ваља, не може да упали!..

Сваки почетак, веле, има свој свршетак, ево дакле и ја свршавам разговор мој са тобом у писму о твојој фамозној „дипломатској студији“, и могао би истина сада да оставим перо, али ми се не може на ино а да ти овако при растанку не кажем још и ово:

Кад погледим на ову твоју „студију дипломатску“, написану на осам листа „Отаџбине“, од којих су два листа испуњена цифрама, два украђена, а све скупа хаос од глупости, безобразлука и швиндла;

Кад помислим онда, да је писац таковог ђубрета, главом М. Ф. Христић, секретар посланства у Петрограду, и на велику жалост „одправник“ (Chargé d' affaires), — једини данас преставник Србије код велике Русије;

Кад се сетим онога, што си ми ти Милане причао о посланику петроградском, твом данашњем шефу, кад си га водио те представљао посланицима тамошњим, како, велиш, седи укрупљен и само чешља браду, не зна ни да бекне француски, а ти за њ са посланицима говориш, додајући: „знам ти ја шта говорим“;

Кад се сетим како је некадањи овд. француски посланик г. Фурније у очи казао нашем пређе овде а данас у Бечу посланику: „Ви не заслужујете да будете независни“; па тај наш посланик лепо све то прогутао, и ни речи (помисли!) у одбрану отаџбине своје г. Фурнију није казао;

Кад помислим да је тај исти бечки посланик толико мудар био, да приликом једном кад га је питао министар: да ли се наплаћују неке таксе, сам својом руком ставио на полеђини

акта овако решење : „одговорити министру да се данак не наплаћује“, на што му је опет министар приметио ово : „ви нисте читали писмо, ја вас питам о таксама а ви ми одговарате о данку“ ;

Кад погледам на данашња наша посланства и неке шефове њихове, па их сравним са овдашњим посланицима који земљу рију само да веће користи допринесу земљи својој ;

Кад помислим на то, шта је у нас мерило при постављању дипломатског особља, а сетим се онога што Martens прича, сравњујући чиновнике у земљи са онима у туђини, па вели : „чиновници у земљи раде по прописима сталним, свака погрешка њихова пада на терет само појединих индивидуа, и лако се даје исправити ; док напротив (продужава Martens) није тако са чиновницима у туђини, најмање несмотрена реч или погрешан корак, или фаличан рачун, или погрешна или хазарна комбинација или проста несмотреност од стране њихове може да компромитује не само достојанство владе но и интересе земље“ *).

Е онда Милане да ти право кажем смркне ми се пред очима, и, веруј ми, да ми је у тренутку власт у рукама на многа би ти наша посланства ставио „црвену резу“, а многима од данашњих наших дипломата подвикнуо : уклоните се нечастиви, не каљајте име миле и драге нам отаџбине Србије !

Ја те Милане сад при растанку молим да ми верујеш, да све ово што ти у три писма казах нисам рекао, да би те уверио : како ти не знаш ништа, како си мало безобразан, како хоћеш мало да швиндлујеш, не, далеко од свега тога, — казао сам просто и једино у одбрану дипломатије, коју си ти хтео твојим нечистим рукама да окаљаш...

Здраво, Милане, желити

Твој....

*) Martens, Guide diplomatique, t. I. p. 24, 25.

ПОЧЕТАК И КРАЈ

МОЈЕ ДИПЛОМАТСКЕ СЛУЖБЕ

ПОД НАПРЕДЊАЧКОМ ВЛАДОМ.

ОТВОРЕНО ПИСМО

Господину М. С. Пироћанцу,
председнику министарског савета, министру спољних послова.

Господине Министре,

Имао сам част до прочитам решење ваше од 23 октобра о. год. бр. 237 „Српских Новина“, којим се решењем ја „у интересу државне службе отпуштам из службе“.

Ви сте, г. министре, као тужилац, а уједно и судија, постигли жељени резултат, и решење је испало у вашу корист. Надам се да ми нећете замерити, што ћу бити тако слободан да се и ја, као оптужени, користим јединим правом које имам, да изјавим протест на ваше решење, и то пред оног непомућеног, непристрасног, неподмитљивог, ладног и најмоћнијег судије — јавног мњења па нека оно пресуди на чијој је страни правда, кад на жалост у уставној Србији решења министра, изречена на основу § 76 зак. о чиновницима не подлеже расматрању никакве државне власти, кад за њих у овој земљи нема суда!

Но да би јавно мњење — тај непристрасни судија — спор лакше пресудино, дозволићете г. министре, да га упознам како са отежавајућим тако и олакшавајућим околностима; јер, као што сами видите, решење је ваше врло кратко, лаконско, без побуда и разлога.

I.

Моје ступање у дипломатску струку.

Кад сам 1871 год. свршио правне науке у отаџбини, послат сам био на страну да о трошку Његовог Величанства Краља продужим науке; после 4 године студирања које у Немачкој које у Француској, вратио сам се 1875, и у државну службу ступио као писар суда вар. Београда; 10 месеци доцније постао сам писар минист. правде, и хонорарни професор

„трговач. и меничног права“ на вел. школи; у трећој години државне службе постао сам судија окр. суда у Смедереву, па онда судија варош. суда у Београду, а 1880 год. застала ме је као судију трговачког суда: за 5 година моје државне службе нисам никада од свог претпостављеног ни опоменут, а још мање укорен или кажњен био.

Под јесен 1880 године, кад се мутни облаци са свију страна над Србијом натуштили беху, добијем ја писмо ове садржине:

Београд, 3 новембра 1880.

Драги господине,

Ја бих сам се сматрао за срећна, кад бих према потписао указ, којим се ви у дипломатску каријеру уводите.

Молим вас да се размислите, па да ме у што скоријем времену известите, да ли би пристали да примите место секретара у Цариграду?

Надајући се повољном одговору и понављајући вам израз мојих искрених добрих жеља за вас и за госпођу вашу, остајем

ВАШ

ИСТИНИТИ ПОШТОВАЛАЦ,

Чед. Мијатовић.

После овога писма, следовао је између господина Чеде и мене овакав разговор:

Г. Чеда: „Наша је дипломатска струка доста занемарепа, ми немамо људи спремни за дипломацију, треба нам спремити подмладак; ми смо сада независна држава, морамо отворити нова посланства, — ви сте човек способан, знате језике, а вични сте и светском животу; ја вас молим немојте ми одбити понуду, примите се; (даља обећања г. Чеде беху намењена само моме разочарењу!)“.

Ја: „Све је то, господ. министре лепо и красно, вала вама на похвали, но бадава, арча је мало; ја сам живео у туђини, знам добро како је скупо живети и ћаку, а толи чиновнику,

који је позван да државу представља; ово мало пара што држава секретарима даје, није доста ни за мене а камо ли и за фамилију моју; — жао ми је, али се не могу примити“. Но када је после овога разговора, изјављена жеља и..... ја сам се жељи тој поклатио и у Цариград за секретара отишао.

Ништа брже од времена не пролази; прођоше боне не само обећана „три месеца“, но и година дана, и све се сведе на то: ја потроших 500. дук. ц. из своје кесе, и напослетку бих принуђен да дођем на осуство, те да се на „лицу места“ уверим, да ли је могуће да су дата ми обећања тако брзо заборављена. Кад сам прошле јесени у Београд дошао, на моју отворену изјаву, да ми је, због претеране скупоће, по све немогуће остати даље у Цариграду, одговорено ми је: „Ми смо се према вама огрешили и на трошак вас навукли; куда сте све трпели, претрпите се још мало, вама ће се све то накнадити; даће вам се класа од 100 талира, а чим се нова места отворе ви ћете добити што вам је обећано“.... Ма да сам ја наводио, да ми класа од 100 талира није довољна ни да се са фамилијом у Стамбол вратим, опет се је све на то свело, да сам ја морао натраг ићи, да на златном рогу „политику бистрим“, но на жалост више о свом но о државном лебу, јер и друга година није мање милостива била, и њој сам морао приложити на олтар 500 дук. ц.

Из овога што до сад наведох, ја се надам да ће судија на кога ја апелујем увидети, да ја нисам тражио а још мање молио да ступим у дипломатску струку; но напротив да сам тражен и мољен, да не речем принуђен да ступим у дипломатију. А како сам за ове две године мога бавлења у дипломатији дужност обављао, ја остављам званичноме акту нек он говори:

Посланство српско
у Цариграду

20. Септембра 1880 год.

Господине министре,

Секретар овога поланства г. Мих. Кр. Ђорђевић саопштио ми је, да из фамилијарни разлога жели молити вас за друго место. Тим поводом, а са гледишта непосредно претпостављеног

старешине, сматрам за дужност известити вас, да се г. Ђорђевић за време од близу две године како се налази код овога поштанства показао као чиновник способан, прилежан и поштен. И ја га као таквог препоручујем вам.

Примите, господине министре, уверење мог одличног поштовања.

Изванредни посланик и
пуномоћ. министар,
Лев. Грујић.

Г о с п о д и н у

Мил. С. Пироћанцу,

ПРЕДСЕДНИКУ МИНИСТАР. САВЕТА МИНИСТРУ СПОЉНИХ ПОСЛОВА У БЕОГРАД.

Ја држим, господ. министре, да и ви као „први правник“ (?!), не ћете имати шта да приметите за ове две олакшавајуће околности, укрепљене потписима оних људи, којима и Милан С. Пироћанац може само да се поклони.

II.

Тражење изјашњења, разговор са начелником и министром,
мој написмени одговор, отпуштање из службе.

Кад сам написао критику на „дипломатску студију“ г. М. Христића, и у Београд послао да се штампа, ја сам врло добро знао да ми цар аустријски неће дати орден; но признајем да сам толико наиван био те сам веровао, да ће се критика моја допасти и вама, г. министре, ако ничега другог ради а оно бар ради истинâ непобитних, које сам на среду изнео, и лажи г. Христића открио. Ето са таким убеђењем кренуо сам се 21 Септембра о. год. из Цариграда на одсуство, 24-ог ноћу стигао у Београд, а 27 у 10 сах. би ми саопштен у министарству спољних послова акт ове садржине:

Господине министре,

У бројевима 131, 133 и 134 „Самоуправе“ од овог месеца изашла су у подлиску три писма г. Мих. Кр. Ђорђевића, секретара нашега посланства у Цариграду, у којима се критикује састав „наша дипломатска струка“, који је г. Милан Ф. Христић, секретар посланства у Петрограду, штампао у јунској свесци часописа „Отаџине“.

Ова критика написана је тоном, који ни мало не доликује једном дипломатском чиновнику и садржи у себи толико увреда, не само за г. Христића, него и за понеке од наших г. г. посланика, да се ја налазим принуђен обратити на њу вашу пажњу, како би се благовремено стало на пут једном правцу, који само, може да нашкоди угледу наше дипломатије. *)

У тој цели имам част поднети вам на увиђај напред поменуте бројеве „Самоуправине“.

23. Септ. 1882 год.
у Београду.

Ваш понизни,

Ђ. С. Симић
начел. полит. одељења.

Г о с п о д и н у

М. С. Пироћанцу

ПРЕДСЕДНИКУ МИНИСТАР. САВЕТА, МИНИСТРУ СПОЉНИХ ПОСЛОВА.

(На полеђини акта).

Да се с места узме изјаснење (!) од г. Ђорђевића.

23. Септр. 1882.
№ 9.405.

М. С. Пироћанац.

*) „Видело“ број 138 вели: „Није истина, да је г. Ђорђевић узет на одговор, што је писао тоном, који не доликује једном дипломатском чиновнику, и што правац тај може да нашкоди угледу наше дипломатије; као што то „Самоуправа“ јавља. Као што смо ми поуздано (?) извештени, продужује Видело, благоглагољиви дипломата радикалне Самоуправе узет је на одговор што је „денунцирао“ своје претпостављене — Овим се званичним актом јасно тврди, да је Видело слагало, а Самоуправа истину казала.

Лако је појмити какви су се процеси у души мојој рађали, кад сам овај акт читао; по прочитању ја казах г. началнику ово: „Та за име Бога имате ли ви душе; је сам ли ја кога убио, попалио, поарао, или у опште учинио дело такове природе, да још нисам ногом на обалу српску стао, а већ се потржем на одговор? Зар то није могло да застане, док се ја не вратим на дужност, па онда да се тражи од мене изјашњење, ако има о чему. Ја вас молим господине, ако може да буде, да не одговарам одмах, рад сам да видим г. министра; мора да је кака олуја са стране на њ ударила, те је он могао да нареди да се така грозна оптужба противу мене напише; надам се, кад му ствар објаснио будем, да ће повући наредбу“. — Жеља ми је испуњена, и ја сам г. министре, пред вас изашао, но на жалост одмах на лицу вашем прочитао, да вам се критика моја доиста није допала, и да ви не љубите истину.

После обичнога поздрава, који, дозволите да приметим, са ваше стране ни у колико не приличи дипломати, ми смо се пустили у разговор:

Ви: Шта вама би да онако пишете, зар ви мислите, да ћу ја то да тршим.

Ја: Ја вас не разумем господине министре;

Ви: Та оно што сте дрљали (право дипломатски, јел'те читаоци!) по „Самоуправи“.

Ја: Жао ми је, господ. мннистре, да то из ваших уста чујем; ја нисам ништа дрљао, но писао критику на „дипломатску студију“ г. Христића.

Ви: Каква критика, оно је просто збрка од безобразлука; тиче се мене шта Martens вели. *)

Ја: Сваки, господ. министре, има своје мишљење, но ја се тешим тиме што је маса оних, који се броје у ред људи, међу које ми спадамо критику моју одобрила.

Ви: То су све противници владе;

Ја: Не знам, да ли су то све противници владе, али признати морам да сте ме ви изненадили; зар г. Христић покрао извесне ауторе, те написао неку „дипломатску студију“, па у тој студији напао на више наших дипломата, ваше начелнике и мене, и ви њега не узесте на одговор, на против, шаљу му

* Martens је чувени писац у дипломатији.

се похвале; а ја тог лопова извукао за јаку на среду, и показао вам га и ви у место да ми благодарите, потржете ме на одговор; не, господ. министре, то боле.

Ви: (тоном блажијим): Ја нисам читао, шта је г. Христић писао, а и ваше сам само последње писмо читао, но наредићу да ми се то све набави да прочитам; па ако је то истина, ја ћу и њега на одговор.

Ја: Жао ми је, господ. министре, да ви као човек од закона, признајете да нисте читали све, а изричете тако строг суд према мени.

Ви: Ја не трпим да се моји чиновници грде и пишу таквим тоном.

Ја: Уверен сам, господ. министре, да сте ви били на моме месту, па када би прочитали ону назови „студију“ г. Христића, ону збрку од крађа, глупости и безобразлука, а притом познавали г. Христића, као што га ја познајем — да би ви сами писали „тоном“ далеко оштријим, но што сам ја писао; и после, зар се ви не сећате, господ. министре, оних страсних полемика вођених између неких од наших г. г. чиновника, положајем далеко већих од мене, како су се они грдили, па зар њих ко потрзао на одговор? зар је то нашкодило угледу њиховом и служби њиховој?

Ви: А како сте смели да изнесете, шта је г. Фурније казао г. Христућу; зар ви мислите да то сме да буде, да се тајне државне износе; знате ли ви за процес Арнодла?

Ја: Извините, господ. министре, ја држим да процес Арнодла нема никакве сличности са мојом критиком; јер оно што сам ја изнео за г. Ф. Христића било је пре 10 година, и прашина је то давно попала; док је г. Милан Христић изнео ствари које су се догодиле пре кратка времена, још од речи до речи, па на то нико и не окреће главе; нису то, господ. министре, никакве тајне државне. Ја сам секретар посланства две године, посвећен сам у сву тајну дипломатску, па када би ја налазио да то треба на јавност изнети, имало би се много што шта изнети; али мени се чини, као да је свему крива „Самоуправа“, а ништа друго.

Ви: Јест, ја у принципу мрзим на радикале и не трпим их у мојој (?!) служби.

Ја: Молим, господ. министре, дозволите да вас упитам ово:

ви сте сада дипломата, а до јуче сте били члан касације, природно је да сте знали законе ове земље; а и ја сам неко време делио правду овоме народу, и мени су познати закони ове земље; молим да ми кажете: имали закона који мене као чиновнику забрањује да пишем критике? има ли закона који прописује неки особити „тон“ како чиновник треба да пише?

Ви: Нема, но ми ћемо сада да издамо.

Ја: Па зашто ме онда узимате на одговор, господ. министре, кад ми закон саопштите, па ако се ја по њему не управљам, а ви ме онда казните; али... (прекидање)...

Ви: Ја то не трчим... дајте ви ваш одговор...

После разговора, ја сам имао част, г. министре, поднети вам овај написмен одговор:

Господине министре!

Према наредби вашој од 23 септембра ов, г. Бр. 9405, а као што сам видео из реферата начел. политич. одељења г. Ђ. Симића, од мене се тражи, да се изјасним о овоме:

1-во. Што сам, критикујући књижевни рад г. Христића, служио се „тоном, који не доликује једном дипломат. чиновнику“;

2-го. Што сам критиком мојом „нанео увреде не само г. Христићу, него и некима од наше г.г. посланика; и

3-ће. Што правац тај, вели се, „може да нашкоди угледу наше дипломације.“

Мени је част, господ. министре, поднети вам у понизности моје изјашњене у овоме што слеђује:

На 1-ву тачку:

Критикујући „диплотатску студију“ г. Христића, ја сам једино пред очима имао то, да у интересу дипломатске струке и правде, докажем, колико је од свега оног истина, што је г. Христић написао, као и колико се он разуме у послу кога се је латио. Ако сам се у писању послужио „тоном“ мало јачим, држим, да ми се у погрешку уписати не може, кад се узме у обзир спис, који сам имао да критикујем, тон којим је он писао, а поглавито напади у њему упуљављени на мога шефа госп. Грујића, мене и осталу господу.

На 2-гу тачку:

Није ми намера била да критиком мојом ма кога вређам, но ако се је когод нашао увређен, држим, да би требао да тражи задоволења путем који му закон даје, а ја сам готов да за то одговарам.

На 3-ћу тачку:

Нисам мислио а још мање на то ишао, да критиком мојом „нашкодим угледу наше дипломације“; напротив жеља ми је била да углед тај подигнем, доказујући да наша дипломатска струка није „највећма занемарена“, као што то г. Христић јавно тврди. Ако сам у доказивању навео што, зашто ми се сада замера, ја сам то чинио једино у интересу дипломатске струке, а држим да је то далеко од тога да нашкоди угледу наше дипломације, нарочито када се сетим оних страсних полемика, вођених између неких од наше г.г. чиновника, положајем већих од мене, што не сумњам да је и господ. министру познато, које полемике, ако нису допринеле угледу њихових струка, слободан сам да мислим да му нису нашкодиле.

Напоследку нека ми је дозвољено да напоменем и то, да мени није познат закон, који би ми као чиновнику забрањивао да путем штампе критикујем књижевне радове других, а још мање законо наређење, које прописује неки особити „тон“, кога се чиновник мора држати при писању.

Користим се и овом приликом, господ. министре, да вас уверим о мом одличном поштовању.

Београд 2. Октобр. 1882 г.

Ваш покорни,

Мих. Кр. Ђорђевић.

секр. посл. у Цариграду.

Г о с п о д и н у,

Мил. С. Пироћанцу

ПРЕДСЕД. МИНИСТАР. САВЕТА, МИНИСТРУ СПОЉНИХ ПОСЛОВА.

Београд.

Неколико дана доцније, кад сам предао одговор, сазнам ја, да сте ви, господ. министре, доиста наредили, да се и г. Христић узме на одговор за писану „дипломатску студију“. Ну вала Богу помислим ја, међер добра ти је то ствар „објасњења“. Са нестриљењем дакле чекао сам на одговор г. Христића, а нарочито на решење ваше по тој ствари, јер сам држао, да сте се ви већ уверили у неправду, коју сте ми учинили.

И дође одговор г. Христића исто онако ладан, као клима петроградска, заједно са оставком! Млади се господичић наљутио, што да он, као ак-напредњак (!), даје „изјаснење“ напредноме министру; доиста неприродно!

Мени је жао, што нисам у стању да овде изнесем цео одговор г. Христића; но ја се надам, господ. министре, да ви као центлмен, не ћете порећи, да је он тако лепо написан, и свачега у себи садржи, да сте и ви сами нашли за добро, да га не шаљете на „деловодни протокол“! А што је још чудније, г. Христић у одговору своме, вије се као гуја у процепу, да се оправда за увреду нанету господ. Јеврему Грујићу; дакле отворено признаје, да га је увредио; и ви сте пред таквим фактом очи затворили, као да г. Грујић није посланик у активној служби?! Е али јест, чика Фића, стари стамболија, ударио у све таламбасе! да и ви, господ. министре, који онако ватрено пледирате у скупштини за независност судску, нисте имали куражи, да господ. Христићу оставку уважите, а то ли да га из државне службе отпустите; него решавате и пишете г. посланику у Петроград, да г. Христића опомене, да у будуће не износи на јавност оно; што у званичној дужности сазна, а што се тиче оставке г. Христића на државну службу, ви велите, „ја нисам рад да се лишим једног вредног (?!) чиновника, па са тога вас позивам да подејствујете на г. Христића, да узме своју оставку натраг, која вам се тога ради враћа. — Дакле г. Христић отворено признаје, да је увредио г. Грујића, а ви господ. ми-

нистре званично тврдите, да је износио тајне државне, и опет га молите да узме оставку натраг?! Па зар је онда чудно, зашто млади господичић за 6 година државне службе, четири пута подноси оставку?!

Прошло је неколико дана од овог вашег решења. Често сам био питан од пријатеља: шта би с тобом? Међу тим многи су већ знали како се је ствар свршила са г. Христићем. На питање ја сам обично одговарао: надам се, да нећу бити ни „опоменут“, рад је ваљда господ. министар, да се ствар мало позаборави, па ће наредити да се акта оставе у архиву. Но Митров дан ми отвори очи:

„На предлог председника министарског савета, министра иностраних дела.

По саслушању министарског савета, а на основу §- 76 зак. о чинов.,

решили смо:

Да се Мих. Кр. Ђорђевић, секретар III. кл. посланства у Цариграду, у интересу државне службе отпусти из службе“...

И ја се уверих, господ. министре, да у XIX веку, веку цивилизације, има у Европи државе, где се чиновници не сматрају за државне слуге, већ за измећаре слугу државних — министара!...

III.

Моја одбрана.

И мени је дакле било суђено да искусим последице слободне писања под „напредном“ владом, због једне критике на једну „лажну“ крађом покриљену „дипломатску студију“, којом се један несуђени трговачки „comité“ хтеде да наметне за учитеља српској дипломатији; ја сам отпуштен из државне службе.

Па каква је та критика моја, шта ли има у њој то тако страшно, да чак и „напредна“ влада од ње преза, и то у тренутку када чвршће но икада стоји?! Да у критици мојој не веје какав револуционарни дух, који прети данашњем стању? Да критика моја не садржи увреде узвишеном дому или „напредним“ министрима? — Критика је моја дело јавно, и сваки

онај који чита орган радикалне партије „Самоуправу“ могао је да види, да од свега овог у критици мојој није било ничега; а и ви сте, господ. министре, то званично потврдили; нити би критика моја угледала света кад би ма што од тога у њој било.

Па када од свега наведеног у критици мојој није било ничега, зар је онда требало и могло да буде, да се ја отпустим из државне службе и то само зато, што се вама није допао „тон“ писања мога?! Да ли је критика моја каква дипломатска нота, и какви су то интереси државни њоме оштећени? — Критика је моја рад књижеван, а литература нема никаква посла са „тоном дипломатским“. Но како ви силом власти нађосте, да су „литература“ и „тон дипломатски“ једно исто, онда молим да ми кажете, како вам се допада овај „тон“ писања, погледајте господ. министре:

„Што се пак овај случај десио, то се без сумње мора дубоко жалити; али терет кривице за то пада на несавесну и дивљу опозицију, која у својој заслепљености не бира путеве којима иде“...

Да ли је ово „тон дипломатски“, да ли овако писање одговара једном дипломати?! Да ли је онај дипломата, који у једној уставној земљи називље народне претставнике „несавесна дивља опозиција“, да ли тај сме и има образа да замера другоме, што се у књижевном раду није служио „тоном“ дипломатским?!

Ви сте, господ. министре, даље нашли, да сам ја критиком мојом нанео увреде некима од наших г.г. посланика; и то вам је један од основа противу мене. Питам вас да ми кажете, да ли сте могли и смели да се служите тим основом противу мене, када по закону нисте позвани да расправљате питање личних увреда; и ко вас на то овласти? Зар у овој земљи нема суда, и зар питања личних увреда нису регулисана законом? — Ја сам отворено казао: „ако се је ко нашао увређен критиком мојом, нека ме тужи суду, а ја сам готов да зато одговарам“. Па зашто се онда г.г. посланици Ф. Христић и Ђ. Хорватовић не тужише суду, и путем закона, не тражише задовољења, кад су у праву, и кад сам ја за њих неистину казао? Зар ти браниоци народних интереса у туђини нису ни толико моћни да бране своје право, но им се ви, господ. министре, наметусте за татора, и то татора кога закони ове земље не признају? Зар

тако „први правниче“, зар је толико дубоко то ваше правно знање?!

Има још један и последњи основ, који сте ви изнели противу мене; а тај је: критика моја „може да нашкоди угледу наше дипломатије“. Шта велите, господ. министре, какву ли би оцену дале стране дипломате о овом вашем основу; и зар основ „може“ вредити у правном свету?! — Ја држим да би сувишно било даље говорити о ништавости овога вашег основа; а надам се, да ће историја српске дипломатије правичан суд изрећи о Милану С. Пироћанцу, који у 1882 години званично потврди, да наша дипломатија тако чврсто стоји, да јој чак и критика једна опасношћу прети!...

Кад дакле отпадају сви основи, које сте ви изнели званично противу мене, шта остаје онда? Остаје један ама вредан (?!) а тај је: „јуриш на радикале“; — ето за то сам ја отпуштен из државне службе!...

На мени је лежао терет моралне обвезе да ствар ову осветлим, и покажем прави узрок мога отпуштања из државне службе. Ја ступам са чистом савешћу пред онога непристрасног судију — јавно мњење — па нека оно сада пресуди: ко од нас двоје више поштује правду.

На среду, на чистину, господ. министре, лако је иза бусије бити!...

А сада примите, господ. министре, онако уверење, како сте ви о мени дали...

Ваш

